

PKN Zeist-West

VOORWOORD

Voor u ligt een informatief boekje over Fairtrade in Zeist-West.

Medio 2010 heeft de Kerkenraad van onze wijkgemeente het besluit genomen om er naar te streven een Fairtrade kerk te worden. Dat gebeurde op initiatief van de Commissie voor Zending, Werelddiaconaat en Ontwikkelingssamenwerking (ZWO). Het idee hiertoe was ontstaan omdat een jaar eerder al de burgerlijke gemeente Zeist had besloten om Fairtrade te gaan worden. Voor onze wijkgemeente een mooi moment om deze stap te volgen.

Om Fairtrade kerk te worden zijn drie aspecten van belang:

- 1. Het gebruiken van Fairtrade producten in de kerk.*
- 2. De gemeenteleden hierover informeren.*
- 3. Acties organiseren om het bewustzijn over eerlijke handel te vergroten, ook buiten de eigen wijkgemeente.*

Om u kennis te laten maken met Fairtrade heeft de ZWO commissie dit boekje samengesteld. Voor zover nog nodig, want elke laatste zondag van de maand worden in de ontmoetingsruimte al producten van de wereldwinkel verkocht en

bijvoorbeeld bij het koffiedrinken gebruiken we al een aantal Fairtrade producten. Het is een informatief boekje met het hoe en waarom van Fairtrade, de relatie met duurzaamheid, onze aanpak als wijkgemeente, de aanpak van de burgerlijke gemeente Zeist en verschillende Fairtrade bronnen, onder andere voor recepten. In de dienst van zondag 6 februari 2011 is de officiële aftrap gegeven voor het proces op weg naar Fairtrade Kerkgemeente. Met dit informatieboekje wordt een belangrijke volgende stap gezet in het verder “Fairtrade proof” maken van onze kerk. In de landelijke campagne wordt dit “fair-sterken” genoemd.

Nienke van IJsselmuiden-van Ooijen,
Voorzitter Kerkenraad Wijkgemeente Zeist-West

12 mei 2012
World Fairtrade Day (Dag van de Eerlijke Handel)

ONZE VOLGENDE STAP

Binnen onze wijkgemeente Zeist-West leeft al lang het idee dat er iets moet worden gedaan met het belangrijke thema Fairtrade. Al vele jaren worden iedere maand producten uit de wereldwinkel in een stand in de ontmoetingsruimte verkocht. Maar aanvullend is er behoefte aan inbedding in de christelijke traditie en ook concrete uitwerking en praktische toepassing, zowel bij de ZWO commissie als binnen de Diaconie en ook breder in de wijkgemeente. In dit kader zijn begrippen als omzien naar elkaar, over de grenzen gaan, rentmeesterschap en ontwikkelingssamenwerking, een onderdeel van onze christelijke traditie.

Ons land heeft altijd voorop gelopen met ontwikkelingssamenwerking, zowel van overheidswege als ook door particulieren via tal van organisaties waaronder ook veel kerken en kerkelijke groepen. Daarbij wordt het steeds belangrijker dat mensen uit arme landen hun producten kunnen afzetten via de export. En die handel zal des te meer opleveren wanneer de producten tegen een eerlijke prijs kunnen worden afgezet: Fairtrade. Dat heet in vakjargon “aid and trade (hulp en handel)”.

*fairtrade is eerlijke handel
met respect voor mens en milieu*

Fairtrade is eerlijke handel met respect voor mens en milieu: een eerlijke prijs voor een eerlijk product. Bij Fairtrade gaan organisaties langdurige handelsrelaties aan met de producenten in ontwikkelingslanden. Daardoor kunnen producenten investeren in hun eigen toekomst en zich op eigen kracht ontwikkelen.

Eerlijke handel wordt steeds vanzelfsprekender. In Nederland werd in 2007 door Stichting Max Havelaar, de Landelijke Vereniging van Wereldwinkels en de vereniging COS Nederland (Centrum voor Ontwikkelingssamenwerking) de Nederlandse Fairtrade Gemeente campagne geïntroduceerd. ICCO/Kerk in Actie sloot zich er als partner bij aan, zodat vier organisaties de campagne landelijk aanstuurden. Sinds de opheffing van COS in maart 2012 zijn er nu drie overgebleven. En net als in andere landen, breidde de campagne zich in Nederland uit met deelcampagnes als

Een van de pijlers van een Fairtrade kerk is concreet aan de slag te gaan. Laat mensen in de kerk weten dat eerlijke handel past bij het gedachtegoed van de kerk. Laat mensen in de kerk kennis maken met eerlijke handel en laat mensen in de kerk weten waar welke Fairtrade producten verkrijgbaar zijn en waar ze deze kunnen kopen.

“Fairtrade Kerk”.

Met dit informatieboekje leest u meer over wat Fairtrade eigenlijk is en wat de relatie is met duurzame productie. Vervolgens wordt uitleg gegeven over onze aanpak binnen Zeist-West, als ook wat andere wijkgemeenten en kerkgenootschappen doen. Tenslotte bevat het boekje nuttige tips en wetenswaardigheden.

EEN VISIE OP MENSEN EN DE SAMENLEVING

Veel van de producten die we kopen komen niet uit Nederland.

Op haar website zegt de Wereldwinkel in Zeist hier het volgende over:

“De meeste producten worden buiten Europa gemaakt: kleding, schoenen, potten en pannen in de keuken, dat leuke vaasje op je vensterbank. Meestal staan we niet stil bij de herkomst van de producten die we kopen. In de supermarkt kopen we wat we nodig hebben en in de kledingwinkel kopen we wat in de mode is. En we vinden het heel normaal dat we precies kunnen kopen wat we willen. De makers van deze artikelen wonen veelal in ontwikkelingslanden (bijv. Brazilië, China, India, Indonesië, Peru, Kenia en nog vele anderen). Landen waar de meeste mensen arm zijn en een hard leven hebben. De Wereldwinkels proberen hier al sinds jaren iets aan te doen. Door er voor te zorgen dat ze weten waar de producten in de Wereldwinkel vandaan komen en door eerlijk te handelen met de producenten”.

Gelukkig zien supermarkten en andere winkels, ook in Zeist, in toenemende mate het belang hiervan in. Zij hebben dan ook steeds vaker een speciale Fairtrade lijn naast hun gewone producten. In het ideale geval moet uiteindelijk alle handel eerlijk worden.

Organisaties die Fairtrade bevorderen (de bekendste in Nederland is Max Havelaar (www.maxhavelaar.nl) en initiatiefnemer op wereldschaal) hebben regels opgesteld waarin staat wat eerlijke handel is. In het kort gaat het hierom:

- * Handel met respect voor mens en milieu.
- * Menswaardige omstandigheden en zorg voor gelijke behandeling van mannen en vrouwen.
- * Duurzame handelsrelaties met producenten en een goede prijs voor hun producten.
- * Ondersteuning bij productontwikkeling.
- * Inzicht in doel en werkwijze van alle handelspartners.
- * Niet alleen de producenten moeten aan deze criteria voldoen maar ook de importeurs die aan Wereldwinkels leveren en de Wereldwinkels zelf. Eerlijke handel is namelijk gelijkwaardige handel. Iedereen moet zich aan de regels houden.

winkels hebben dan ook steeds vaker een speciale Fairtrade lijn naast hun gewone producten

Deze regels zijn volgens de Wereldwinkel de einddoelen van eerlijke handel.

“Door Fairtrade producten te kopen help je deze einddoelen te behalen. Neem de regel over milieu eens als voorbeeld. Doordat producenten hun producten verkopen, kunnen ze het geld dat ze verdienen gebruiken voor milieumaatregelen. Zo kan een producent van speelgoed milieuvriendelijke verf kopen. Of kan een producent van houten muziekinstrumenten nieuwe bomen planten”.

De drie Wereldwinkels het dichtst bij ons in de buurt zijn:

- Wereldwinkel Zeist, Steynlaan 63, 3701 EC Zeist
Tel: 030 – 692 21 51
Internet: www.zeist.wereldwinkels.nl
- Wereldwinkel Driebergen-Rijsenburg, Traaij 48, 3971 GP Driebergen
Tel: 0343 – 53 13 92
Internet: www.driebergen.wereldwinkels.nl
- Wereldwinkel De Bilt, Hessenhof 9, 3731 JV De Bilt
Tel: 030 – 234 24 72
Internet: www.debilt.wereldwinkels.nl

Kijk op internet voor meer informatie:

- Wereldwinkels: <http://nieuw.wereldwinkels.nl>
- Max Havelaar: www.maxhavelaar.nl
- Fairtrade Original: www.fairtrade.nl en klik op Waar te koop voor een overzicht van winkels die Fairtrade producten verkopen:
- De eigen winkels WAAR van Fairtrade Original
- Woonwinkels en Cadeauwinkel
- Supermarkten
- Webshops
- Groothandels
- World Fairtrade Organisation: www.wfto.com
- Fairtrade International: www.fairtrade.net

FAIRTRADE EN DUURZAAMHEID

Fairtrade gaat niet alleen over eerlijk handelen tussen mensen. Het benadrukt ook het belang van onze aandacht voor een gezond milieu bij het gebruik van grondstoffen. Dat is nodig omdat het milieu de natuurlijke basis voor ons bestaan vormt en tegelijkertijd het beheer ervan een nauwe wederzijdse relatie heeft met het klimaat. Toch richt het keurmerk van Fairtrade zich in eerste instantie op de sociale aspecten. Het kent geen uitgebreide lijst van criteria voor de milieu aspecten zoals die bijvoorbeeld bij de certificering in de biologische landbouw wordt gehanteerd (in Nederland bekend met het EKO-keurmerk), verantwoord bosbeheer (FSC; van Forest Stewardship Council) en milieuvriendelijke visvangst (MSC; van Marine Stewardship Council).

Sommige producenten kiezen er bewust voor om deze twee aspecten (fair en milieu) in hun bedrijfsvoering te integreren, omdat ze die als belangrijke pilaren van duurzame ontwikkeling zien. Indien hun producten aan de eisen van meerdere keurmerken voldoen, dan wordt dat ook zichtbaar op de verpakking aangegeven met de logo's van die instanties die gekwalificeerd zijn om het certificaat te verlenen op basis van regelmatige inspectie.

Sinds een flink aantal jaren wordt algemeen geaccepteerd dat onze omgang met de schepping bepalend is voor de mogelijkheden van toekomstige generaties. Dat speelt voor de directe beschikbaarheid van de vele hulpbronnen zoals grond, water, lucht, metalen en andere delfstoffen. We weten namelijk dat hulpbronnen over de hele aarde worden beïnvloed, gebruikt en vervoerd. We leven tegenwoordig eigenlijk in één groot dorp waar alles met alles samenhangt met als gevolg: ons handelen in het hier & nu is van invloed op het handelen daar & dan. Daarom is,

in de visie van Fairtrade, eerlijk handelen een onmisbare voorwaarde voor een verantwoord rentmeesterschap met ruimte voor toekomstige generaties overal in de wereld. In toenemende mate spelen ook banken hier op in door mogelijkheden aan klanten te bieden om op een verantwoorde manier hun geld te sparen of te beleggen.

Door de vele kleinschalige initiatieven om een eerlijkere en leefbaardere wereld tot stand te brengen (vaak zonder subsidie en tegen de algemeen-maatschappelijke stroom in), is er een groot aantal visies gegroeid met de daarbij passende keurmerken. Met als gevolg dat we soms door de bomen helaas het bos niet meer zien! Binnen het begrip "Duurzaamheid", hoe moeilijk dat begrip ook is te omschrijven en af te bakenen, vinden deze initiatieven plaats. Duurzaam kan als een paraplu worden gezien. Fairtrade is een van de initiatieven onder deze paraplu en door daar mee bezig te zijn draag je er aan bij om het begrip duurzaamheid beter handen en voeten te geven.

duurzaam kan als een paraplu
worden gezien
Fairtrade is een van de initiatieven
onder deze paraplu

Kijk op internet voor meer informatie:

- Duurzaam nieuws: www.duurzaamnieuws.nl
- Duurzaamheid in NL: www.duurzaamheid.nl
- Portaal voor duurzaam beleggen: www.duurzaam-beleggen.nl
- Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO): www.vbdo.nl

ONZE AANPAK ALS WIJKGEMEENTE

Als wijkgemeente richten we ons op de drie criteria om als Fairtrade kerk erkend te worden:

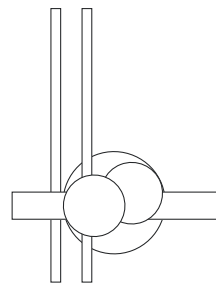
1. gebruik van Fairtrade producten
2. informatie geven
3. acties organiseren

Wat doen we nu?

Voor criterium 1: Gebruik van producten

Het stichtingsbestuur van het Kerkelijk Centrum houdt in de exploitatie bewust rekening met onze wens: koffie en thee zijn gecertificeerd Fairtrade terwijl al het papier het keurmerk van de Forest Stewardship Council heeft voor duurzaam gebruik van bossen en dus verantwoorde productie van hout en papier.

In de avondmaalsvieringen gebruiken we wijn die voldoet aan de sociale criteria van Fairtrade en biologische eisen van duurzame landbouw. Op die manier klinkt onze diepe wens naar een rechtvaardigere wereld door in een centraal ritueel.

Voor criterium 2: Gemeenteleden informeren

Al vele jaren staat in onze ontmoetingsruimte elke laatste zondag van de maand een stand van de wereldwinkel. Per toerbeurt verkopen twee of drie gemeenteleden producten uit de wereldwinkel en houden ons op die manier wakker voor het streven naar eerlijke handel. Daarmee sporen we ook onszelf aan om bij onze dagelijkse inkoop te letten op mogelijkheden om Fairtrade producten te kopen. Ook dit boekje draagt er hopelijk aan bij dat er meer informatie beschikbaar is.

Voor criterium 3: Acties

Onze wijkgemeente is vertegenwoordigd in de Fairtrade werkgroep van de burgerlijke gemeente Zeist en verzorgt in dat kader de contacten met de leden van de Raad van Kerken in Zeist.

Naar aanleiding van de Wereld Fairtrade Dag (tweede zaterdag in mei) hebben we in 2011 na de dienst op 15 mei een aantal minder bekende producten bij de koffie en thee uitgedeeld zoals koekjes, snoepjes en chocolaatjes.

Wat kunnen en willen we nog meer doen?

Voor criterium 1: Gebruik van producten

Het kerkelijk centrum kan nog verder gaan door bij de inkoop van al haar producten consequent op duurzaamheid te letten. Te denken valt aan suiker en koekjes maar ook aan milieuvriendelijke schoonmaakproducten. Ook kan een bijdrage aan het klimaat worden geleverd door het energieverbruik te verlagen en bewust voor de inkoop van groene energie te kiezen.

we kunnen over deze benadering met familie, vrienden en kennissen praten en kijken welke stappen wij nog meer kunnen zetten.

Ook als wijkgemeente kunnen we nog een paar stappen zetten. Een algehele omschakeling naar het gebruik van Fairtrade producten is niet reëel door een beperking in het aanbod. Maar we kunnen nog wel verbreden naar duurzaamheid door bijvoorbeeld biologische druivensap tijdens de avondmaal te gebruiken. Een andere mogelijkheid ligt in het gebruik van Fairtrade en biologische bloemen op die

momenten in het jaar dat er voldoende aanbod is dat ook aan de esthetische eisen voldoet.

Voor criterium 2 en 3: Gemeenteleden informeren en Acties voor verspreiding organiseren

De grootste bijdrage leveren we mogelijk door in ons persoonlijke leven nog bewuster voor Fairtrade of biologische producten te kiezen. En door een klimaatvriendelijk energiegebruik door (nog) minder te verbruiken en voor hernieuwbare bronnen te kiezen (bijvoorbeeld groene energie kopen). Ook kunnen we over deze benadering met familie, vrienden, kennissen en collega's praten en kijken welke stappen wij en zij nog meer kunnen zetten.

Kijk op internet voor meer informatie:

- Onze eigen wijkgemeente: www.pknzeistwest.nl en klik op het logo.
- Tips voor recepten en verwijzingen naar relevante sites:
  - Recepten van Max Havelaar: www.maxhavelaar.nl/campagnes/doemee/recepten
  - Fairtrade recepten Nederland: fairtrade.nl/Recepten.aspx
  - Fairtrade recepten Oxfam België: www.oft.be/recepten
  - Het Fairtrade kookboek van Sophie Grigson: <http://webwinkel.oxfamnovib.nl>

ANDERE WIJKEN EN KERKGENOOTSCHAPPEN

De Raad van Kerken in Zeist heeft besloten om Fairtrade te bevorderen. Van de aangesloten leden hebben, naast de wijkgemeente Zeist-West, vier andere een visie op duurzaamheid. Ze geven dat concreet vorm door een bewuste keuze in hun beleid voor de aanschaf van producten.

Christengemeenschap

Een belangrijk driedelig uitgangspunt van de geloofsbeleving in De Christengemeenschap is: eerbied voor de Aarde, eerbied voor de Medemens en eerbied voor de Machten en Krachten die tijd en ruimte te boven gaan. Als gevolg hiervan wordt zoveel als mogelijk is gekozen voor en gebruik gemaakt van biologisch-dynamische, biologische en Fairtrade producten. Bij de aanschaf van producten wordt zoveel als mogelijk is gekozen voor winkels als de Groene Winkel in het vertrouwen dat dergelijke winkels in hun bedrijfsvoeringen zoveel mogelijk beide aspecten verenigt.

*de Raad van Kerken in Zeist heeft
besloten om Fairtrade te bevorderen*

Doopsgezinde Gemeente

De Doopsgezinde gebruikt consequent Fairtrade koffie en thee. Bovendien is er ongeveer een keer in de zes weken na de zondagse dienst in de ontmoetingsruimte een stand waar producten van de Wereldwinkel uit Woudenberg (www.woudenbergmaarn.nl) worden verkocht.

Emmaus Parochie

In het rooms-katholieke Parochiecentrum en tevens na alle vieringen in de St. Joseph kerk, beiden in de Rozenstraat, wordt Fairtrade koffie/thee gedronken. De koffie en zwarte thee worden in de Wereldwinkel gekocht.

Bij speciale gelegenheden (2x per jaar) is er een stand in het kader van Missie, Ontwikkeling en Vrede.

Evangelische Broedergemeente

Binnen de Broedergemeente worden Fairtrade koffie en thee gebruikt. Maandelijks is er na de zondagse dienst in de ontmoetingsruimte een stand van de Wereldwinkel waar producten worden verkocht. Elke maand wordt in het zondagse Weeknieuws iets over Fairtrade geschreven.

De Broedergemeente is al lang gericht op sociale ontwikkeling (o.a. via de Moravian Society). De Oudstenraad heeft in december 2011 besloten dat de EBG ook een Fairtrade Kerkgemeente wil worden. Dit besluit is genomen, mede naar aanleiding van de activiteiten van de Raad van Kerken in Zeist.

FAIRTRADE EN DE BURGERLIJKE GEMEENTE ZEIST

De gemeente Zeist heeft in 2009 besloten om mee te doen aan de campagne Fairtrade gemeente en een Fairtrade Gemeente te worden. Deze eervolle titel van “Fairtrade Gemeente” is in maart 2012 behaald. Daarvoor voldoet de gemeente Zeist aan de zes criteria. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk dat een aantal bedrijven Fairtrade koffie en thee schenkt, supermarkten Fairtrade producten aanbieden, de Zeister horeca Fairtrade producten schenkt of serveert en je bij giftshops terecht kunt voor eerlijke cadeautjes en huishoudelijke artikelen.

De titel van Fairtrade Gemeente kent de volgende zes criteria:

a. Er is een lokale werkgroep

In deze “Werkgroep fairtrade gemeente Zeist” zitten mensen uit verschillende werkerreinen, waaronder een vertegenwoordiger van de gemeente Zeist. Met elkaar zetten die mensen zich in om de titel Fairtrade Gemeente te behalen en te behouden. De werkgroep laat jaarlijks zien dat de gemeente nog steeds aan de criteria voldoet.

b. Het gemeentebestuur staat achter het initiatief

De gemeente omarmt Fairtrade. De gemeenteraad en de verschillende gemeentelijke afdelingen nemen Fairtrade op in hun beleid en handelen hier naar.

c. Winkels en horeca zijn actief

Winkels in de gemeente verkopen duidelijk zichtbaar eerlijke producten. De horeca serveert Fairtrade producten. Het minimaal te behalen aantal Fairtrade producten in winkels en horeca wordt bepaald door het aantal inwoners van de gemeente.

d. Bedrijven & organisaties doen mee

Lokale organisaties (zoals scholen, kerken en verenigingen) en bedrijven gebruiken Fairtrade producten. Zij organiseren activiteiten om de kennis over en de betrokkenheid bij Fairtrade te vergroten.

e. Media-aandacht voor Fairtrade

De werkgroep organiseert een evenement dat media-aandacht trekt, bijvoorbeeld bij het behalen van de titel. Ook ontwikkelt zij een plan om de campagne gedurende het hele jaar in het nieuws te houden. In de krant, op de radio of televisie.

f. Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen trekt het initiatief nog breder

De werkgroep zet een initiatief op om Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in de gemeente te stimuleren. Dit kan een meerjarig of kortlopend project zijn, bijvoorbeeld op het gebied van biologische of streekproducten, duurzame energie of eerlijk bankieren.

Voor contact:

- Werkgroep fairtrade gemeente Zeist:
  - Internet: www.fairtradezeist.nl
  - E-mail: info@fairtradezeist.nl

De werkgroep roept van harte alle winkeliers en horecabedrijven op die eerlijke handel een warm hart toedragen, contact op te nemen met de

werkgroep. Zodat zij de inwoners van Zeist ook over hun bedrijf, instelling of organisatie kan informeren.

- De website van de overkoepelende nationale campagne:
  - Internet: www.fairtradegemeente.nl
  - E-Mail: info@fairtradegemeenten.nl
  - Telefoon: 0345 – 47 92 50

GARANTIE VOOR EERLIJKHEID: HOE KAN DAT?

Hoe weten we nu zeker dat onze koffie wel voldoet aan de eisen van Fairtrade? Het Max Havelaar keurmerk voor Fairtrade biedt die garantie. Dit onafhankelijke keurmerk werd in 1988 in Nederland opgericht op verzoek van Mexicaanse koffieboeren.

De werkgroep fairtrade gemeente Zeist schrijft dit hierover op haar website.

“Een veel voorkomende gedachte is dat Max Havelaar een merk is en eigen producten zoals koffie op de markt brengt. Dat is niet het geval.

Stichting Max Havelaar produceert of verkoopt zelf helemaal niets. Max Havelaar is een keurmerk dat bedrijven op hun product mogen zetten als dat volgens Fairtrade principes geproduceerd is. De consument kan een Fairtrade product zo gemakkelijk herkennen aan het Max Havelaar keurmerk.

In Nederland vind je het keurmerk terug op meer dan 250 verschillende producten, zoals thee, chocolade, wijn, suiker, rijst, allerlei soorten fruit, ijs, katoen en zelfs op bloemen. Maar ook in het buitenland kom je het keurmerk tegen, vaak onder de naam Fairtrade.

Er zijn ook andere producten die eerlijk geproduceerd en verhandeld zijn maar die niet het Max Havelaar keurmerk voor Fairtrade hebben. Het Max Havelaar keurmerk is voornamelijk terug te vinden op voedingsproducten (met uitzondering van katoen, bloemen, cosmetica en voetballen). Gifts

& Living producten die veelal bij de giftshops te koop zijn zoals bijvoorbeeld de Wereldwinkels hebben het keurmerk dus niet, maar kunnen wel Fair zijn. Houten artikelen, zoals tuinmeubilair met het FSC keurmerk voor verantwoord bosbeheer, worden door ons ook beschouwd als Fair”.

Kijk op internet voor meer informatie:

- Max Havelaar: www.maxhavelaar.nl
- Fairtrade Original: www.fairtrade.nl
- World Fairtrade Organisation: www.wfto.com
- Fairtrade International: www.fairtrade.net
- Over het EKO-keurmerk: www.skal.nl met het nieuwe EU-logo voor biologische producten
- Over de Forest Stewardship Council: www.fsc.nl
- Over de Marine Stewardship Council: www.msc.org

COLOFON

Uitgever: Protestantse wijkgemeente Zeist-West
De Clomp 33-02
3704 KB Zeist
www.pknzeistwest.nl

Redactie: Kees Manintveld
Vormgeving: Hugo Albers

Oplage: 1000

Dit boekje is gesubsidieerd door de Fairtrade werkgroep van de Gemeente Zeist

Copyright: De informatie in dit boekje mag worden vermenigvuldigd en verspreid indien het wordt gebruikt om de zaak van Fairtrade te bevorderen onder vermelding van de bron.